

การจัดการศึกษาในสถานการณ์วิกฤต

น.อ.หญิง ภาวนา จงทักษิณาวัตร

สถานการณ์โลกในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ภัยพิบัติต่าง ๆ ถาโถมเข้าสู่โลกมนุษย์อย่างมาก มีทั้งภัยพิบัติจากธรรมชาติ และภัยที่มนุษย์สร้างขึ้น มีทั้งสร้างผลกระทบเฉพาะพื้นที่ และสร้างผลกระทบไปทั่วโลก มีทั้งสร้างผลกระทบเพียงเล็กน้อย และสร้างผลกระทบมหาศาล ทุกวันนี้โลกต้องเผชิญกับสถานการณ์วิกฤตอยู่เนื่องเนิ่น โดยสถานการณ์ล่าสุดที่กำลังส่งผลกระทบเป็นวงกว้างต่อชาวโลก นั่นคือสถานการณ์การแพร่ระบาดของโคโรนาไวรัส (COVID-19) ซึ่งสร้างความเสียหายเป็นอย่างมาก และส่งผลกระทบต่อทุกประเทศทั่วโลก โดยยังไม่สามารถระบุได้ว่า สถานการณ์วิกฤตจาก COVID-19 นี้ จะยุติลงเมื่อไร และจะสร้างความเสียหายมากเพียงใด

การบริหารจัดการในสถานการณ์วิกฤต (Crisis Management) โดยทั่วไปมักกล่าวในภาพรวม ถึงการดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาของหน่วยงานใด ๆ ให้สามารถดำเนินต่อไปได้จนกระทั่งผ่านพ้นวิกฤตนั้น ๆ ประกอบด้วย การป้องกันไม่ให้เกิดสถานการณ์วิกฤต การแก้ไขเมื่อเกิดสถานการณ์ขึ้นแล้ว และการฟื้นฟูเมื่อสถานการณ์วิกฤตจบลง โดยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในทุกหน่วยงาน และใช้ได้ในสถานการณ์วิกฤตทั่วไป แต่หากสถานการณ์นั้นมีความรุนแรง หรือมีความเสี่ยงที่จะสร้างความเสียหายต่อทรัพย์สินจำนวนมาก หรือเป็นอันตรายต่อชีวิตแล้ว หนทางปฏิบัติที่ปลอดภัยที่สุดคือ การหยุดการปฏิบัติงานต่าง ๆ เพื่อรักษาชีวิตไว้ก่อน ยกเว้นในงานที่มีความจำเป็นเร่งด่วน หรืองานที่ไม่สามารถหยุดดำเนินการได้เพราะอาจส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้คน ก็จำเป็นต้องหาวิธีป้องกันหรือลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้

การจัดการศึกษา มีใช่งานที่จำเป็นเร่งด่วน หรืองานที่ไม่สามารถหยุดดำเนินการได้ หากแต่การหยุดดำเนินการกลางคัน หรือการหยุดดำเนินการเป็นเวลานาน อาจส่งผลกระทบต่อผู้เข้ารับการศึกษา หรือส่งผลให้ผู้ที่มีความจำเป็นต้องผ่านการศึกษาในหลักสูตรต้องเสียผลประโยชน์อันพึงได้ จึงควรต้องพิจารณาหาหนทางในการจัดการศึกษาในสภาวะวิกฤต โดยบูรณาการแนวคิด และประยุกต์ใช้เครื่องมือต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการจัดการศึกษา มุ่งบรรลุวัตถุประสงค์ของการศึกษา และความมุ่งหมายของหลักสูตร เพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษามีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ แม้วิธีการปฏิบัติอาจแตกต่างจากการจัดการศึกษาในสภาวะปกติ โดยมุมมองแนวคิดในบทความนี้ ขอใช้สมมติฐานเดียวกันกับในสถานการณ์ปัจจุบันที่เผชิญกับวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดของ COVID-19 ซึ่งมีผลกระทบต่อตัวบุคคล แต่ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบการสื่อสาร และเทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ

แนวคิดในการจัดการศึกษาในสถานการณ์วิกฤต

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เมื่อเกิดสถานการณ์วิกฤตใด ๆ ก็ตาม ย่อมส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาไม่มากก็น้อย จึงต้องมีการพิจารณาถึงความปลอดภัยเป็นเบื้องต้น จากนั้นจึงพิจารณาหาแนวทางในการบรรลุวัตถุประสงค์ทางการศึกษาโดยไม่มีความเสี่ยง หรือเสี่ยงน้อยที่สุด โดยมีแนวคิดในการดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑. รูปแบบการจัดการเรียนการสอน

๑.๑ ใช้การเรียนรู้ในรูปแบบเดิมคือ มีการถ่ายทอดองค์ความรู้จากผู้สอนสู่ผู้เรียนโดยตรง กล่าวคือหาสถานที่ที่เหมาะสมในการจัดการเรียนการสอน โดยจัดให้เป็นไปตามมาตรฐานการรักษาความปลอดภัยในสถานการณ์วิกฤต เช่น การเว้นระยะห่าง การสวมเครื่องป้องกันต่าง ๆ เป็นต้น หรือหากไม่สามารถหาสถานที่ที่เหมาะสมได้ การจัดการเรียนการสอนแบบห้องเรียนออนไลน์ก็สามารถช่วยแก้ปัญหาเรื่องสถานที่ได้

๑.๒ ใช้การเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ กล่าวคือ ให้ผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ผ่านสื่อที่สถานศึกษาจัดทำให้ หรือสื่อใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของวิชานั้น ๆ ซึ่งในกรณีนี้เหมาะสำหรับผู้เรียนที่มีความกระตือรือร้น และมีความรู้พื้นฐานในการสืบค้นข้อมูล

๒. สื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอนมีหน้าที่ช่วยถ่ายทอดองค์ความรู้จากผู้สอนไปสู่ผู้เรียน ดังนั้น การเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน จึงจำเป็นต้องพิจารณาว่า ใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบใด ผู้สอนและผู้เรียนมีความจำเป็นต้องเชื่อมโยงกันผ่านสื่อหรือไม่ หรือสามารถใช้สื่อกับผู้เรียนโดยไม่จำเป็นต้องมีผู้สอนก็ได้ สื่อการสอนที่ดี จะต้องสามารถช่วยถ่ายทอดองค์ความรู้จากผู้สอนไปสู่ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้เกิดความเข้าใจได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

๓. ผู้สอน

ผู้สอนถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนในอดีต เพราะเป็นบุคคลผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านสื่อ (ภาพ, เสียง, วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ฯลฯ) ไปสู่ผู้เรียน แต่ในปัจจุบันผู้สอนไม่จำเป็นต้องอยู่ในรูปของตัวบุคคลหรืออยู่ต่อหน้าผู้เรียนแล้ว ด้วยเทคโนโลยีที่เจริญก้าวหน้าทำให้ผู้สอนอาจมาในลักษณะของการถ่ายทอดสด การบันทึกเทป การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน หรือการใช้มัลติมีเดียต่าง ๆ ในการนำองค์ความรู้ไปสู่ผู้เรียนได้ แต่หากยังคงใช้ผู้สอนเป็นบุคคล ผู้สอนจำเป็นต้องเรียนรู้และปรับตัวให้สามารถใช้เทคโนโลยีในการช่วยสอน และดำเนินการตามมาตรการที่กำหนดไว้ในสถานการณ์วิกฤต

๔. ผู้เรียน

ผู้เรียนคือบุคคลซึ่งเป็นปลายทางของถ่ายทอดองค์ความรู้ ถึงแม้เทคโนโลยีจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรก็ตาม ผู้เรียนก็ยังคงเป็นตัวบุคคลปลายทางซึ่งเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษา หรือหากมองกระบวนการศึกษาเปรียบเทียบกับการบริหารทั่วไป ผู้เรียนเปรียบเสมือนลูกค้าที่มีความต้องการได้รับสินค้าหรือความรู้ที่มีคุณภาพ แต่ในสถานการณ์วิกฤต ผู้เรียนควรต้องมีความกระตือรือร้นมากยิ่งขึ้นในการเรียน เหตุเพราะมีการเปลี่ยนแปลงในด้านสถานที่ รวมถึงวิธีการจัดการเรียนการสอนที่ต้องถูกปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ ดังนั้น หากผู้เรียนไม่มีการปรับตัวรองรับ อาจส่งผลถึงสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้

การจัดการศึกษาในสถานการณ์วิกฤตของ รร.นอส.ยศ.ทอ.

รร.นอส.๑ มีหน้าที่ให้การศึกษาและฝึกอบรมนายทหารชั้นสัญญาบัตรของกองทัพอากาศ ด้านการอำนวยความสะดวกและการบริหารจัดการสำหรับการปฏิบัติงาน จากสถานการณ์วิกฤตในปัจจุบัน คือการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ส่งผลกระทบถึงการจัดการศึกษาของ รร.นอส.๑ จึงได้กำหนดแนวทางและวางแผนการรับมือต่อสถานการณ์ ไว้อย่างนี้

๑. ใช้ห้องเรียนออนไลน์ ทดแทนการนั่งเรียนร่วมกันในสภาวะปกติ เพื่อเป็นการควบคุมการใกล้ชิดกัน และรักษาระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) ตามมาตรการของ ทอ. นอกจากนี้ยังเป็นการให้ผู้เรียนทุกคนสามารถเข้าถึงการเรียนการสอนจากที่ใดก็ได้ เป็นการใช้เทคโนโลยีช่วยแก้ปัญหา และช่วยอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติ

๒. ปรับปรุงข้อมูลในระบบ e-Learning ของ รร.นอส.๑ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในการจัดการเรียนการสอน โดย รร.นอส.๑ มีการจัดทำระบบ e-Learning เพื่อช่วยสนับสนุนข้อมูลในการจัดการเรียนการสอนมานานแล้ว โดยใช้เป็นช่องทางเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ครั้นเมื่อเกิดสถานการณ์วิกฤต รร.นอส.๑ จึงได้เตรียมการเพิ่มข้อมูลและคำชี้แจงต่าง ๆ ตลอดจนช่องทางการติดต่อระหว่างผู้เรียนและผู้สอน รวมถึงการทดสอบ และการประเมินออนไลน์ผ่านระบบ e-Learning

๓. เตรียมบันทึกเทปการบรรยาย เป็นการบริหารความเสี่ยงตามนโยบายของผู้บริหาร กล่าวคือ จัดให้มีการบันทึกเทปการบรรยายของผู้บรรยายล่วงหน้า เพื่อเป็นหนทางปฏิบัติสำรองในการจัดการเรียนการสอน โดยหากผู้บรรยายไม่สามารถมาบรรยายได้ รร.นอส.ฯ ยังสามารถจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทปบันทึกการบรรยายเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนการสอนได้ หรือหากผู้บรรยายสามารถมาบรรยายได้ตามปกติ เทปบันทึกการบรรยายยังสามารถนำไปเก็บไว้ในระบบ e-Learning เพื่อใช้เป็นสื่อเสริมได้

๔. ใช้การสัมมนาออนไลน์ โดยปกติในหลักสูตรนายทหารอากาศอาวุโสจะจัดให้มีการสัมมนา เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน โดยมีผู้สอนเป็นผู้สังเกตการณ์และให้คำแนะนำในด้านวิชาการ ตลอดจนการปฏิบัติต่าง ๆ แก่ผู้ร่วมสัมมนา แต่เมื่อเกิดสถานการณ์วิกฤตอันส่งผลให้ไม่สามารถรวมกลุ่มเพื่อสัมมนาตามปกติได้ การปฏิบัติต่าง ๆ ในการสัมมนา จึงถูกเปลี่ยนรูปแบบมาดำเนินการในแบบออนไลน์ แต่ยังคงให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการสัมมนาดังเดิม

๕. กิจกรรมอื่น ๆ ในการจัดการเรียนการสอน หรือที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนการเรียนการสอน เช่น การรับประทานอาหารกลางวัน หรืออาหารว่าง ตลอดจนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นต้น รร.นอส.ฯ กำหนดให้ปฏิบัติตามมาตรการที่กำหนดในสถานการณ์วิกฤต คือ มาตรการรักษาความปลอดภัยและป้องกันการระบาดของโรค COVID-19 ตามที่ ทอ.และรัฐบาลกำหนด

จะเห็นได้ว่า สถานการณ์วิกฤตที่เกิดขึ้น ส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติงาน และชีวิตประจำวันของบุคคลทั่วไป รวมถึงในด้านการจัดการเรียนการสอน จึงมีความจำเป็นที่ทุกคนต้องปรับตัวรับกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น หรือปรับตัวให้เข้ากับชีวิตในวิถีใหม่ (New Normal) ให้ได้ เพื่อให้ดำรงชีวิตต่อไปได้ และสามารถดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ และเป็นไปตามภารกิจของหน่วยให้ได้มากที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุด ทั้งต่อหน่วยงาน และตัวบุคคล โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายจำเป็นต้องให้ความร่วมมือ และมีความรับผิดชอบต่อตนเอง กล่าวคือ ต้องเรียนรู้แนวทางและวิธีการในการแก้ปัญหา ตลอดจนต้องมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม โดยการให้ความร่วมมือและปฏิบัติตามมาตรการและแนวทางแก้ปัญหาต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด

บรรณานุกรม

อภิสิทธิ์ ฉัตรทนานนท์. (๒๕๕๒). กลยุทธ์การบริหารภาวะวิกฤตสำหรับผู้บังคับการ. วารสารบริหารธุรกิจ.

คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สืบค้นเมื่อ ๒๕ ส.ค.๖๓ จาก

<http://www.jba.tbs.tu.ac.th/files/Jba122/Article/JBA122Apsit.pdf>

กรมกำลังพลทหารอากาศ. (๒๕๖๓) กำหนดมาตรการและแนวทางปฏิบัติเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อโรค COVID-19.

กรมกำลังพลทหารอากาศ. (๒๕๖๓) แนวทางปฏิบัติของกำลังพล ทอ. ตามข้อกำหนดผ่อนคลายการบังคับใช้ มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด – 19).